

esoprotot, a Kaiser-Friedrich-Museumba vitette. Élete vége felé a Pergamon-múzeum felépítésén és berendezésén fáradozott nagy szeretettel, melyet szintén Messel eredeti tervel szerint akart megvalósítani. De az ellenállás, mellyel itt is találkozott, már túllontúl megbénította és kedvét szegte. Hiába, a berlini közhangulat, mely egyébként nagyon tisztelte a pátriárka-tudóst, nem tudta már pótolni azt a nagy hátvédet, mely egykor a császár személyében állt rendíthetetlenül Bode mögött.

MUZEÁLIS ÜGYEK

MAGYAR HIMZÉSEK gazdag sorozatát állította ki nagy udvarában Iparművészeti Múzeumunk. Hazánk magyar lakosságú vidékei asszonynepe díszítő kedvének esodálatosan artisztikus alkotásainak sokféle változatait esodálhatjuk a kiállítás népművészeti részében. Az úri himzések és csipkék csoportjában pedig a szemmel látható nyugati és a keleti befolyás ellenére megmaradt magyaros ornamentikának előkelő pompája gyönyörködte a nézőt. Önkénytelenül hasonlítjuk össze a magyar udvarházak régen porladozó úriasszonyainak és leányainak kivétel nélkül nemes ízlésre valló kézimunkáit a mai kézimunkaboltoknak a jelen kor úriasszonyai részére »megkezdett« elszomorítóan kulturálatlan himzéseiivel és nem találunk feleletet arra a kérdésre, hogy miként lehetséges az, hogy a kultúrában annyira előrehaladt XX. század női kézimunkáinak nagy tömege ízlés dolgában oly mélyen áll a XVII. és XVIII. századi himzett emlékek alatt? Régente nem voltak nőipariskolák, illusztrált divatlapok és kézimunkaujságok és ennek ellenére az akkoriban készült tőmunkákon alig találunk kivételt, míg ma csak kivételesen örülhetünk az ilyen alkotásoknak. Legyen az Iparművészeti Múzeum kiállítása memento, hogy eszméljünk a kézimunka terén elburjánzott elfajulás felett és keressük meg a bajok orvoslásának módját.

SZAKIRODALOM

RÓNA JÓZSEF: EGY MAGYAR MŰVÉSZ ÉLETE. A szerző kiadása. (Ára 40 pengő.) Két vaskos kötetet hozott a posta a fentírt címmel és kissé gyanakvón néztük a könyvek széles hátát. Önként merült fel a kérdés, vajjon lehet-e magyar művésznek magáról annyi írnia, hogy ez nem fér be egy kötetbe. Találomra nyitottuk fel az egyik könyvet és kezdtük olvasni. Megvallhatjuk, alig tudtuk abba hagyni az olvasást, oly érdekes témákat fejtegetett az író, és pedig esodás eleven, vonzó stílusban, mintha nem is szobrász, hanem vérbeli nagy íróművész írta volna. Megállapíthattuk, hogy Róna József épp oly nagy mestere a tollnak,

mint a mintázóifának és a vésőnek. Megkapó közvetlenséggel írja meg leplezetlenül, őszintén életének lefolyását, kezdve zsenge korától (még az egyéves korában megfigyelt dolgokra is emlékszik) a mai napig. És megfigyelései és vallomásai olykor igen intim élményeibe is engednek bepillantást. E tekintetben emlékeztet autobiográfiája nagy tragikánk, Jászai Mariéra, ki tudvalevően önéletrajzában is meggyónt mindent, ami vele történt. De felette érdekes Róna könyve az utolsó félszázad magyar művészettörténet szempontjából is. Sok ismeretlen igen értékes adat kerül felszínre magyar művészekről és művészi eseményekről. Vonzóan írja le külföldi tanulmányi éveit és utazásai során látott műalkotások szemlélete közben érzett sokféle benyomásait. Akit érdekel a »jó békebeli idők« bohémvilágának élete és egy sok bajjal és nehézséggel diadalmasan megküzdő, érdemes, derék magyar művész élete, az nagy gyönyörűséggel fogja olvasni ennek a nagyhasú és sok jó képpel ékes két kötetnek minden sorát.

KOZMA LAJOS kiváló iparművészünk újabb munkáinak sikerült reprodukciói töltik meg az Innen Dekoration áprilisi füzetét. Negyven kép mutatja be Kozmának néhány épületét, sokféle szobaberendezését és azok részleteit. Ő maga szelletes cikkben fejti ki az ú. n. modern lakásművészetnek a mai korban való egyedüli jogosultságát. A képek aláírásában Kozma neve mellett »Budapest« áll. Ebből a külföld megtudhatja ennek az egész világon nagyon elterjedt tekintélyes folyóirat révén, hogy Magyarországon is van j e l e n k o r i lakáskultúra, melyet néhány lelkes fiatal művészember terjeszt — nagy nehézségek, ellenkezések leküzdésével. Sajnos, hogy kevesen vannak, kik oly elszántan és következetesen kitaranak a küzdelemben, mint Kozma Lajos!

OREL GÉZA: AZ ÁRUSÍTÁS TECHNIKÁJA ÉS LÉLEKTANA. Egyre nagyobb súllyal jelentkezik az egész világon »az üzletre való nevelés« gondolata. Hipokrizis volna ez elől kitérni. Az élet, a kis nemzeteké épűgy, mint a nagyoké, ügyes, gyakorlott, szervezni és eladni tudó kereskedőket kíván. A magyar közélet egyik legműveltebb gazdaságpolitikusa: Ereky Károly súlyosan hibáztatja, hogy a magyar termelő nem tudja az áruját esomagolni, márkázni, ajánlani, exportálni. Százmillió pengőket osztunk el evvel évenként. De a magyar kereskedelem városi árukiálata is nagyon kezdetleges még. Hányszor mutattunk mi már rá e folyóirat hasábjain boltkirakataink, plakátjaink, üzleti körleveleink fogyatékoságaira s ezzel szemben a jó példák, a művészi tervek sugallatkelő hatására. Orel könyve mindenképpen időszzerű. Célszerű, okos, sokat látott ember könyve. Ott volt Párizsban az árusítás különféle szakiskoláiban, ismeri Boston és Bécs erre vonatkozó szaktanfolyamait s azok egész szervezetét. Sokat olvasott erről a témáról és igen sok iskola tanmen-

tét szószerint közli. Látszik azonban, hogy francia szimpátiái kissé távoltartják a német szakiskoláktól és irodalomtól, amelyek fényében pedig sok mindent másként látott volna és a francia ízlés némely szeccessziós esőkevényét gondosan kitorlélte volna emlékkönyvéből. A maga egészében jó alap lehetne ez a munka egy olyanféle árusító-szakiskola számára, amilyent Orel doktor a magyar főváros számára sürget.

FORGÓ PÁL: ÚJ ÉPÍTÉSZET. Vállalkozók Lapja kiadása. Forgó Pál könyvének legfontosabb erénye, hogy időszerű. Mialatt külföldön tucatszám jelennek meg könyvek, melyek az építészeti maivá fejlődésének a módjait keresik, nálunk különösen azok, akik a külföldi irodalommal nincsenek kapcsolatban, — s ilyenek elég nagy számmal vannak — nincsenek tájékozva arról, hogy milyen mértőföldesizmával halad az új építészeti a megvalósulása felé. Többszörösen hangsúlyozza Forgó, s ez könyvének egyik sarkalatos megállapítása, hogy az új építészeti és iparművészet és mindaz, ami az élet újjáalakulásában újjá formálódik, lakás, utca, a forgalom eszközei stb. nem új stílusra való vágyakozásból válnak újjá. A stílusnál sokkal lényegesebb cél mozgatja a mai átalakulást, és pedig az, hogy minden emberi alkotás tökéletesen, maradék nélkül megfeleljen annak, ami a rendeltetése.

A lakás célja az új építők szerint nem a pöffeszkedő reprezentálás, hanem az, hogy minél higiénikusabban és minél nagyobb kényelemben tölthesük el benne munka után a szabad időnket. A tudomány pontosan megállapítja, hogy egy-egy személy egészséges életéhez mennyi levegő és világosság, tehát ablakfelület, mennyi lakóterület, fűtés, háztartási hely, mosdóhely stb. kell. A lakásnak a lehető legtökéletesebben kell ezt nyújtania, de egyúttal úgy is, hogy a lehető legökonomikusabban, tehát a lehető legkisebb területen tudja ezt nyújtani és így a bére ne lépje túl az átlagember lehetőségeit. A modern ház, a modern lakás matematikai feladat épúgy, mint a gép, a hid, bármely műszaki munka. De egyúttal az építészeti nemesak az életszükségletek tökéletes kielégítője, hanem Gropiusz szerint »életfolyamatok alakítója«, tehát a tömegember igényeinek fokozója is.

A régi építés a homlokzatból indult ki. Az ablakok sorát, a lakások magasságát az épület külső megjelenése határozta meg, tehát a kiindulás esztétikai volt. Ma a külső, az esztétika eltörpül a szerkezet, a belső mellett. A mai építész az alaprajzból indul ki. Az ablakok elhelyezését a belső szükség állapítja meg, ott van és oly nagy az ablak, amilyent a házban élők életfolyamata megkíván. A lakás, tehát a ház magasságát is ez állapítja meg. (Molnár Farkas például kétféle szobamagasságot javasol ugyanabban a lakásban: a lakószobára 3·5 m-t állapítva meg szükséges magasságnak, a hálóra és mellékhelyiségekre 2·20—2·50 m-t. A ház külseje persze eszerint alakul.)

Az új építőlehetőségek eredménye az is, hogy az új házban, helyes szerkesztés mellett, minden lakás kerthez juthat. A betonépítés megengedi, hogy minden emeleten és a tetőn is keletkezzenek teraszok s azokon kertek. (Az állandó nedvesítés a betonnak használ, a lakásokat pedig a mai technika mellett tökéletesen lehet szigetelni.)

A bútort éppen olyan szempontokkal oldja meg a mai kor tervezője, mint a házat. A jó bútor célszerű, tehát egyszerű, könnyen karban és tisztán tartható (nincsen rajta faragás és egyéb porfogó). A szekrények jó része bele van építve a falba és így tetején és hátlapján pókháló és por nem lehet. Az új bútor úgy alakul, ahogy a precíz mérnöki munka azt diktálja. A lakás fala és padlója síma, lemosható burkolóanyaggal van fődve (a padló rugalmas masszával). Szőnyeg, függöny nem fődí, mert az is porfogó.)

A célszerűségnek és mérnöki kiszámítottágnak helyessége különösen a konyhánál, fürdő- és mellékhelyiségeknél domborodik ki. Míg a lakószoba túlzott egyszerűsége ma még bántja a függönyös, szőnyeges, faragott bútoros szobához szokott szemet, a konyha és mellékhelyiségek tisztasága és célszerűsége mindenkinek első tekintetre megnyeri tetszését.

A mai építészeti és Forgó Pál könyvének második sarkalatos tétele a gyáripar bekapcsolása az épület, bútor stb. előállításába. Mert a modern ház nagy technikai felszerelésével, a modern bútor jó anyagból való precíz előállításával, a modern konyha stb., ha többet is ér, mint a régi, drága, ha csak egyes darabokban készül. Tömegtermelésben, mikor a falat négyzetméteres vagy még nagyobb darabban a gyár szállítja, a bútort, a konyhát szériában a gyár állítja elő stb. a modern ház és berendezése sem drágább, néha még olcsóbb, mint a régi, mely amellet célszerűtlen is. Az új építészeti és iparművészet egyik létfontele a gyáripar.

A gyáripar szerepét leegyszerűsíti az Amerikából Európába átszármazott mozgalom, mely a különböző gyártott ipartermékek számának esőkkentésére törekszik azzal, hogy megállapítja a legszokványosabb típusokat és azokat standardizálja. A standardizálás és a szériában való gyártás együtt eredményezik azt, hogy ma már a jót is elő tudják olesón állítani.

Forgó könyvének értéke, hogy az építészeti és iparművészetnek ezeket az Európában és Amerikában közismert problémáit magyar nyelven, gazdag képanyaggal illusztrálva, ismerteti. Hibája, hogy szertelenségeivel néha túllő a célon és hogy merész kijelentéseit nem okolja eléggé meg, továbbá, hogy nem számol kellően az adottságokkal. Amennyire becsüljük benne fanatikus lelkesedését az újért, a mérnöki tudományért, majd hogy nem a természettudományért, annyira nem vagyunk hajlandók aláírni az ilyen kijelentéseket, hogy »a szépség momentumát a feladat tökéletes megoldásával érjük el«. Amennyire értjük, hogy az eddigi »stílu-

sok» jó részének célelles romantikája elriasztó a szükségletek mértékével mérő technikusnak,, annyira hisszük, hogy a matematika és a technika lehet szükséges, de sohasem lesz elegendő föltétele a szép, lakályos háznak, interieurnek, bútornak stb., mert állítjuk, még az esztétikailag jól ható gép, autó vagy aeroplan előállításához sem elegendő a mérnöki kiszámítás, de szükséges, hogy a mérnök esztétikai érzékkel keresse ki a sok lehetséges jó megoldás közül a szépet.

BOR PÁL.

WALLESHAUSEN ZSIGMOND: BUDAPESTI KÉPESKÖNYV. 10 fémbé metszett lap. Nem akar több lenni, mint amit címe mond: egyszerűen, őszintén, közvetlenül ható 10 kép Budapestről. Pesti képek, pesti típusok, pesti hangulatok, ahogy azt egy belső finomságokra reagáló, figyelő művész szeme látja. A rajzok betűfémbe vannak metszve. Új technika, melynek előnyeit Walleshausen jól föllismerte. A betűfémlemez ugyanis a fa- és a linoleummetszet minden előnyét egyesíti azok hibái nélkül. Emellett finomságokra, hajszálvékony vonalakra, végtelen kis pontoeskák, árnyalások ábrázolására sokkal alkalmasabb, mint azok. Azt hisszük, hogy ez az új technika könyv-illusztrátorainknál rövidesen nagy elterjedtségre tesz majd szert.

KOHLHAUSEN, HEINRICH: MINNEKÄSTCHEN IM MITTELALTER. Berlin, Verlag für Kunstwissenschaft. 1928. Ára 125 márka.

A román és gót korból származó szerelemládákat erkölcs- és művelődéstörténeti szempontból eddig többen méltatták, de összefüggően, mint az egyházi művészettől teljesen független műalkotások, először a Deutsche Verein für Kunstwissenschaft támogatásával megjelent jelen műben részeseülnek kellő méltatásban.

Szerző évekig tartó előkészület után több százra rúgó középkori szerelemládát mutat be 66 táblán és 23 ábrán, melyeket a nyilvános és magángyűjteményekből a sok közül mint jellegzeteseket gondosan kiválasztott. Hogy évszázadok múlva is százával maradtak ránk ezek a ládák, ebből azoknak nagy számára és jelentőségére lehet következtetni.

Ezek a ládák voltaképpen ajándéktárgyul szolgáltak, melyekkel a lovag kiválasztott hölgyének kedveskedett s melyeknek tulajdonképpeni jelentősége a megajándékozottnak szóló képírásban rejlett. Az ajándékozó mindig férfi, a szerelmes lovag, a vőlegény, a férj. Idők folytán testületek is kedveskednek ilyen ajándékkal a jegyepárnának vagy a házaspárnának, majd eredeti rendeltetésével szemben barátsági ajándéktárgyul lép fel s a XV. századtól kezdve ezeknek a ládáknak ajándékozása a polgári osztály szokásává válik.

Ezekben a faládákban tartotta a megajándékozott ékszereit, esesebeeséit. Az örökség révén a templomok és kolostorok birtokába került ilyen ládákban ereklyéket, okmányokat tartottak.

Az első szerelemládák a késői román korban tűnnek fel s két típust mutatnak. Az elsőbe tartoznak a lapos és lábatlan ládák, ez az ősfoma. Ilyenek az egyiptomi sírokból is kerültek napfényre. A második csoportba tartoznak a házalakú, lapos tetejű ládák, melyek a X—XII. századi iszlám faládákkal mutatnak hasonlóságot. A ládák díszítése kor és hely szerint a legváltozatosabb formákat tünteti fel. A XII—XIII. században az ötvösség, a XIII. században az épületplasztika, a XIV. században a fallfestés, a karzati székek, a miniatűrök, a XV. században a falliszőnyegek, a fametszet ornamentikája volt befolyással a faládák díszítésére. Nagy mértékben érvényesülnek az iszlám ornamentika motívumai is: a rozetták és palmetták, a kelet mesevilága is csakhamar utat tör magának s elevenséget visz bele a díszítésbe, a Fatimidák korából származó kristálytárgyak, a szövetek, az állati alakokat feltüntető edények, az elefántesontmunkák díszítő elemei mind föllelhetők a szerelemládákon. Szembeötlő a francia gótikus elefántesontmunkák díszítésének a hatása is a faládákra.

A díszítő motívumokban megtaláljuk mindazt, ami egy középkori lovagnak a szívét betöltötte, a bibliai jelenetek mellett tréfás, bohókás ábrázolásokat, a hareot, kalandot, lovagi tornagyakorlatokat, vadászjeleneteket, társasjátékokat, feliratokat, melyeknek szövege az akkori szerelmi költészettel összefügg s kölesönösen hatnak egymásra, a szerelem asszonyát, a «Frau Minné»-t, valódi és képzeleti állatokat körbe és medaillonokba helyezve, melyek szalagon jelmondatokat tartanak, növénydíszeket stb. Egyik csoportja a szerelemládáknak színes intarziával van díszítve, egy másik csoportja tájképekkel, 1250 körül fellépnek a címerek mint díszítő elemek egymás mellé helyezve.

A XIV. század vége felé a fa- és elefántesontládák mellett akadnak bőrládák dombormű díszítéssel. A Felső-Rajna vidékén, tán Baselben, voltak elsőrangú műhelyek, ahol az ezüstedények, evőeszközök, elefántesont-fésűk, ivóeszeszék, kardok és török részére készítették tokokat s valószerű, hogy ezeknek a ládáknak egy része is itt készült.

A szerelemládáknak ajándékozása keleten volt divat, innen talán a kereszties hadjáratok folytán jutott el nyugatra, elsősorban a Rajna vidékére, ahol a XIII. század közepén különösen Kölnben nagy virágzásra jutott.

Szerző sorra veszi és méltatja a Rajna vidékén, Baselben, Elzászban, Svábjában, Hessenben, Vesztfáliában, majd az Olasz-, Spanyol- és Angolországban készült ládákat s kimutatja, hogy mennyivel kimagaslik a német ládák sokasága és művészi becsé a többi nemzet között. A francia elefántesontmunkák internacionális jellegével szemben az ugyanazon korú német ládák nemzeti kultúrájának a bizonyítékai.

A mű a témát minden oldalról alaposan világította meg. A kritikai katalógus időrendben és hely szerint csoportosítva, bő leírását nyújtja a ládák-

nak. A mű végén név-, tárgy- és helymutatót és az ezen tárgyra vonatkozó irodalmi műveknek felsorolását találjuk.

A mű a profán ikonográfia részére valóságos kincsébánya, a heraldikával, epigráfiával, fegyver- és kosztümmannal foglalkozók részére gazdag tanulmányanyagot nyújt. Erkölcs- és művelődéstörténeti jelentősége mellé szegődik elsősorban ezeknek a ládáknak művészi kvalitása. Sz. L.

E. M. HAJÓS L. ZAHN, BERLINER ARCHITECTUR DER NACHKRIEGSZEIT. Albertus-Verlag, Berlin. — Könyv Berlin 1918—28 között épült épületeiről. Szöveg nélkül, képekben sorakoznak fel ezek a meglepő hatású architektúrák, s nyilvánvaló célja a könyvnek, az új építészet stílusát bemutatni. Ebből ered azután a legnagyobb hibája is. Mai épületről a homlokzat sohasem nyújthat kielégítő képet: bár a modern ház homlokzata egyszerű és áttekinthető, mégis elengedhetetlen a stílus teljes megértése érdekében az alaprajz, mely a külső formákat megokolja. Stílus szempontjából sok minden szépet és megkapót látunk a könyvben, annak bizonyításaképpen, hogy az úgynevezett skatulyaházak mily sokféle építészeti szépséget adhatnak, ha jó építésszek tervezik őket. Azt is megállapíthatjuk Berlin új épületei alapján, hogy az új építészetben tökéleteset azok az építésszek nyújtanak, akik bátran teljesen félre merik tenni a régi stílusokat. Poeltzig akármennyire genialis építész, a római romlelkekre hasonlító színházhomlokzatával és arab emlékeket idéző színház-interieurjével nem tud meggyőző lenni. Hamisnak hatnak a templomtornyot utánzó gyártornyok is és a román stílust másoló templomok. De aránylag kevés az ilyen tévelyedés Berlin új építészetében. A legtöbb építész radikálisan tülemelkedett a régiben s az új eszközökkel nagyszerű hatást értek el. Mily monumentálisan hatnak ezek a síma falak, néha egy vízszintes vagy függőleges ablak- vagy erkélysort összekötő sötétebb (tégla- vagy szín-) sávval a fehér vakoláson, s az erkélyek, teraszok, lépcsőházak formai csoportosítása és hangsúlyozása! Mily egészséges a sok belső és tetőterasz s az egyes szűk udvarok helyett a több udvart összefogó kert vagy pázsitos játszótér! Sokat okulhatnának a mi építészeink s városi hatásaink ebből a könyvből. B. P.

W. VAN VLOTEN: VOM GESCHMACK. Delphin-Verlag, München. Ára 5 márka. Alig van szó, melyet többféle vonatkozásban használnának, mint az í z l é s. A fogalmak e labirintusába vezet, de végre eligazít is a könyv élesesű szerzője. Kétségtelen, hogy nagy fába vágta fejszéjét, kényes témát fejteget, olyat, melyre a latin közmondás azt tartja: de gustibus non est disputandum. Fejtegetései szellemesek, elfogultságtól mentesek és nagy debatterek bevált módszere szerint, érveivel szemben felvonultatja az ellenérveket is. Elismeri az esztétika szabályai mellett a divatnak, ennek a kiszámíthatatlan szeszélyes zsarnoknak

magait is, de az olvasó előtt sohasem rejtegeti el a maga mindenképpen érdekes álláspontját. Akiket egy nagyműveltségű, derült kedélyű, okosan elmélkedő írónak a címben kifejezett téma felett való eszevegeése érdekel, azoknak néhány kellemes órában lesz részük a könyv elolvasása közben.

TERMÉSZET ÉS MŰVÉSZET VERSENYE.

Valamikor nagyon divatos volt hosszú tanulmányokban vonni párhuzamot művészi és természeti szép között. Ma sok szó helyett a — lenesék beszélnek. A fotografus-lenese áll oda s a film vetíti ki azt a nagy vetélkedést, melyet a természet folytat a művészettel. Így figyelte meg B l o s s f e l d t Károly berlini szobrász-professzor is azokat a rendkívüli formákat, amikben egy-egy faj hajtása, szárai, virágai feltűnő, sőt megdöbbentő fantasztikumban egy-egy ősi művész formát látszanak utánozni. Akkoriban nagyon divatosak voltak azok a filmek, amelyek állati vagy növényi szervek növekedését, életét s halálát mutatták be a mikroszkóp alatt. A berlini művész az ő 5—10-szeresen felnagyított fényképeit ki is állította egy képszalonban. Mindenki elragadtatással nézte őket. Most a Wasmuth-cég egy nagy mappában ki is adta a fényképeket (»Urformen der Kunst« a címe). Megrendítő vallomások arról, hogy a kozmikus kéz, mely a dolgokat formálja, mily esodásan közeli rokona azoknak a kezeknek, melyek számunkra a művészetet és iparművészetet formálják.

ANGOL STILUSMŰVÉSZET KARTONLAPOKON.

Sok angol stílustörténeti könyv van. Aki angol gotikával, renaissance-bútorokkal akar be rendezkedni, ezekben is mintákat talál. Csak egy kérdésre kap nehezen feleletet: milyen legyen a bútorok szövete, a függönyök, terítők anyaga és színe. Egy nagy angol textilgyár Arthur H. Lee et Sons félig reklámnak, félig tanulságnak, most egy olyan könyvet szerkesztett, amely erre a kérdésre könnyen és gyorsan megfelel. Azaz dehogyan is könyv ez. Sokkal leleményesebb valami. Széles nagy kartonlapok gyűjteménye, pompásan elhelyezve egy kartoték-mappában. Minden lapon 6—8 színesen nyomott bútorkép. Egy korszak, egy stílus, egy uralkodó jellegzetes kabinetdarabjai. S mindjárt alatta ott a leírás, ott a színes bársony, selyem, vászon vagy hímzés azon stílus jellegzetes színeiben tartva, virágaival és állataival díszítve. Ennyi ötletesség, a reklámnak és a gyakorlati kézikönyvnek ilyen szerenés és ízléses egyesítése valóban csak angol elmében születhetett meg. Mellesleg szólva pedig nemcsak a kereskedő, a bútoros, a kárpitos kap benne egy jó mintatáskát. Hanem a műtörténetíró és a stílustervező művész is még igen sok olyan adatot talál ebben a táskában, amikre a meglevő könyvekben eddigelé nem kapott útbiztosítást. A publikációnak, mely német nyelvű kísérelő szöveggel is megjelent, »Führer durch englische Stilarten« a címe és Birkenheadből a fenti cégtől lehet megrendelni.

JAN TSCHICHOLD: DIE NEUE TIPOGRAPHIE. Verlag des Bildungverbandes der deutschen Buchdrucker. Berlin.

Azt lehetne mondani: a tipográfiába is bevonult a felületeket, mértani formákat, technikai eszközöket követelő új építészeti szellem, kialakult az ipari nyomtatványok stílusa. Ez a beszéd azonban nagyon felületes. Ha az új tipográfia nem teljesen új vizuális eszközöket teremtett volna, amelyek hatásosabbak és gazdaságosabbak, mint a régi, akkor igazságos volna az ilyen meghatározás. A mai világban mindennek az absztrakt ökonómia a törvénye: minél kevesebb eszközzel, minél nagyobb teljesítményt! Az önmagukért való szépségek, a nyomtatás értelmével nem törődő szimmetria tengelyek, az olvashatatlanságig dekorált betűk, persze a kor gazdaságossági felfogásával nem egyeztetetők össze. Nincs szó se geometrikus formakompozíciók, betű-architektúrák és építőstílus követeléséről, csak minden tárgynak a legmegfelelőbb, célhoz igazodóbb, gyakorlatias megoldását kívánjuk. Mint az épületnek, a használati tárgyaknak, a nyomtatványoknak is megvan a maguk sajátos természete, a maguk törvényeivel meghatározott rendje, nincsenek közös esztétikai elvek, ami stílust jelentene, csak közös értékmérőjük van, ez pedig a gazdaságosság. Ha a fenti című könyvnek tipográfiai példái egyszerűbbeknek tűnnek fel, mint az ismerős díszes nyomtatványok, ez nem valami erőszakos puritánkodás, hanem a tisztaságra, áttekinthetőségre, jól felfoghatóságra, könnyű olvashatóságra való törekvés. Szintúgy tarthatatlan az a nézet, mintha általánosságban a háború okozta leomlás lenne a forrás az egész újító mozgalomnak. Le Corbusier párizsi villái a meglepő példák, formában takarékosan, disztelenül is lehet magas, mondhatni luxus-igényeket kifejtteni ott, ahol erre pénz van. A méretek fokozásában, a drága anyagban, a megmunkálás abszolút gondosságában. A férfi ruhákban sem a eszlés a drága, hanem a jó anyagból formásan, gondosan testre szabott. Az amerikai gazdagok tudják mi az: gazdaságosan pazarolni, ez a természetes, egészséges életükben a fényűző sport, nyárközben is skí Davosban és télen is nap Palm Beach-ben. Ezzel szemben van persze dekoratív luxus is, a különféle arisztokratikus szórakozások a hazardjáték, a versenystálló, a versenyfutás a rendjelek után. Nem nagy elkalandozás ez, könnyen átfordíthatjuk a tipográfia nyelvére. A legegyszerűbb igényektől a legfokozottabbig széles skálája van az új tipográfiának, kezdve a papír megválasztásában, a textúra kiemelésével, a szedés tervszerűségének hatványozásában, a nyomás és átnyomás végtelen precizitásáig. Az ornamentum kusza vonalaival sok technikai hibát lehet eltakarni, de az új tipográfiában a legkisebb is tönkretesz az egész. A régi nyomtatványokban sok félrenyomott színt találunk, mégis szépek. De ez a szépségítéletünk tartalmazza lojális jóindulatunkat a gyermekeipőkben járó kezdetleges íppal szemben. Mai dolgokkal nem lehetünk ilyen el-

nézők. Örömmel kell fogadni azt a felfogást, amely az ipari minőség-munkát ilyen szigorúsággal szorgalmazza. Nem kevesebdek a grafikai kifejezés eszközei, ellenkezőleg sokkal szélesebb az új skála. A töretlen felületeken tisztábban és többféleképpen ragyog a szín. Szabad most már a fotográfiát is alkalmazni. Ez különösen mérhetetlen területekről hoz tartalmas anyagot az új alakításhoz. Aki a könyvet átnézi, maga is látni fogja, hogy a nyomtatás okos, eredményes és szép lépéseket tett előre. Most még röviden a könyvet is ismertessük. Kezdi a tipográfia történetével, leírja a modern festészet által gyakorolt hatást és a fotográfia bekapcsolódását. Különösen fontos fejezet a papírméretek normalizálásáról szóló. Részletesen és igen sok képpel tárgyalja az egyes főformákat: ezek a signet, üzleti levél, levélfej, boríték, levelezőlap, reklámnymtatványok, tipografizált plakát, képlakát, cégtáblák és utcai reklámok, folyóirat, újság, könyvalakítás stb. Az új tipográfia legjellegzetesebb képviselői vonulnak fel az illusztrációk szerzői között: El. Lisitzky, van Doesburg, H. Beyer, J. Tschichold, K. Teige, a magyarok közül Kassák, Moholy-Nagy, Molnár Farkas, stb. tartozik a névsorba. A könyv maga is az új tipográfia egyik legszebb példája. m. f.

KOECHLIN, RAYMOND UND GASTON MILEON: ISLAMISCHE KUNSTWERKE. Keramik, Gewerbe, Teppiche. In farbiger Wiedergabe auf 100 Tafeln. Berlin, Ernst Wasmuth. 1928. Ára: 36 márka.

Kerámika. Elő-Ázsia Perzsiával, Mezopotámiával, Szíriával és Egyiptommal mindig nagy művelői voltak a keramikának. Susában már a történelmi idők előtti korból való technikai és művészi tekintetben kifogástalan agyagedények kerültek elő, melyek a Louvre figyelemreméltó tárgyait képezik. A Nilus völgyének kék zománcal ellátott vázál époló híresek, mint Babilonnak és az Achamenidáknak falburkolatai. A keresztény éra alatt bizonyos fokú hanyatlás áll be, amely azonban nem tartott sokáig. A IX. század óta az iszlámországokban a virágzás magas fokán állott a kerámika, amit a samarraí ásításokból napfényre került tárgyak is bizonyítanak. Rhages, Susa, Fostat, továbbá Mezopotámia készítményeit Kairuanig és Cordováig szállították. Az iszlám keramikára nemcsak a szomszéd Bizánc, hanem Kína is befolyást gyakorolt. A legrégebb centrum Rhages volt. A IX. században itt talált keramikai tárgyak rokonvonalat mutatnak a samarraíakkal, egyesek finom, kobaltkék díszítményeket tüntetnek fel, mások zöld vagy okkerszínűek reliefszerű díszítéssel; vannak olyanok is, melyek fémfényű mázzal vannak el látva. Samarrának tradíciója nem lévén, idegen művészekre szorult s így semmi eredetit nem alkotott s virágzó művészete Rhages befolyására vezethető vissza. Samarra elpusztulása után Rhages és más perzsa városok közel 500 évig tartják meg vezető szerepüket a keramiában.

Kiváló központjai a keramikának Egyiptom és Szíria. Rakkában talált, a IX. századból való keramikai tárgyak töredékei perzsa befolyásra mutatnak. A X. és XI. századból való készítmények már sajátosabbak. Rakkából valók azok a nagy kék és aranybogárszínű vázák indákkal körülvett feliratokkal, melyeknek egy szép példánya Doucet gyűjteményében látható. A XIV. században Damaskushban és Baalbekben is voltak égető kemencék, melyekből a kékszínű fekete vagy fémfényű festéssel ellátott vázák kerültek ki; másoknak díszítése nagy kék madarakat tüntet fel, melyek szürke inda alapon frizt képeznek.

A samarrai, rhagesi és szíriai tárgyakhoz hasonlókat Fostatban és Kairóban is találtak. A Kairó melletti romhalmazból előkerült töredékek a IX. s még inkább a 10. század keramikájának magas színvonaláról tanuskodnak. Jellegzetesek a XIV. és XV. században Kairóban készült fajánszok, melyek egyszínű, reliefszerű felirattal és címekkel, néha stílizált állatokkal vannak díszítve. Figyelemreméltók az iszlám keramika XVI. és XVII. századi készítményei finomság és díszítésük tekintetében. Perzsiában a mongol invázió után ismét virágzásra jut a keramika. A fémfényű edények készítményi módját a kínaiak még nem ismerték, a perzsák állandóan gyakorolták. Ezen technika szerint készültek azok a hosszúnakú palaeok, tányérok, melyeknek anyaga oly finom, hogy felporcellánnak nevezték s fákkal, virágokkal vannak díszítve.

Más jellegű az anatóliai keramika, mely a riktó színeket kedvelte s ezeknek nagy szerepük volt a paloták és meesetek falburkolatain és asztali edényeken, melyek stílizált indadíszű és virágokrétaikkal voltak ellátva. Ezek valószínűleg Nicaeában készültek s ma sok múzeum és magángyűjteményben láthatók. Gazdagabb színezést tüntetnek fel s valószínűleg egy műhelyben készültek azok a kék, zöld és ibolyakék esokrokkal ellátott tányérok, melyek egy rendkívül tehésséggel megáldott művészek alkotásai és utolérhetetlenek. Ennek a művészek számos utánpótlója akadt s befolyása Kis-Ázsiában és Konstantinápolyban három századon keresztül kimutatható. Színkáláját mások bővítették s festési módját tovább folytatták. A régi motívumokhoz újabbak esatlakoztak: görbített szárakon virágok, melyek szabadabban voltak elosztva, pikkelydíszek, indák, emberi és állati alakok, hajók. Figyelmet érdemelnek még a Kutayeh-ban készült keramikai tárgyak, melyek azonban már kevesebb ízlésről tanuskodnak s európai befolyás alatt készültek.

A spanyol-román keramika első nyomaira a X. században Cordova közelében akadtak, de ezek a munkák már távolabbi vonatkozásba állanak a Rhagesben, Bagdadban és Kairóban működő műhelyekkel. A XIV. században a fémfényű edények készítését kedvelték. A műhelyek közül Paterna és Terual ismeretesek. Innét kerültek ki azok a esodálatos, félig gót, félig keleti stílusban festett

zöld, kék, ibolyaszínű madárdíszű, emberalakokkal és indákkal ellátott fajánszok, melyek azonban a XV. században készült valenciai fémfényű edényekkel össze nem hasonlíthatók. A nagy tányérok és különféle edényeket, albarellókat stílizált virágok, levélgirlandok, címerek, néha állatok díszítik. Sajnos, hogy hamarosan hanyatlás állott be, a technika elavult, a díszítés tekintetében visszaesést konstatálunk.

S z ö v e t e k. A VIII. században, mikor Egyiptom az iszlám uralma alá került, az ipari tevékenység a koptok kezében volt letéve, kiknek ügyessége főképen a szövészetben érvényesült s több század óta a görög-római szellem hatása alatt állottak. Ezen kívül befolyást gyakorolt rájuk az iráni sassanida-művészet, melynek hatása egész Ázsiára terjedt ki.

A vászon- és selyemszövészetben teljesen függetlenítették magukat, úgyhogy Mekkában is a kopt műhelyekhez kellett fordulnia, hogy vallásos célra alkalmas szükséges díszeket megszerezzék. Szövetek készítésével a városoknak egész sora foglalkozott. Legnagyobb virágzásra a Fatimidák alatt (969—1171) jutott.

Az arab uralomból való első századi egyiptomi szövetek Tinnisben készültek s Akminban a kopt sírokból kerültek elő gyakran tisztán kopt szövetekkel együtt. Megkülönböztetésül nehéz, mert készítményi módjuk és díszítő elemeik egyformák. Néha egyszerű vászonszövetek, máskor drága selyemszövetek, melyek szalag-, levél- és indaszerű díszrel s természetes vagy képzelti négy lábút, néha madarat s ritkán emberi alakot magában foglaló kis medaillonokkal vannak ellátva. Gyakran ezekhez a díszekhez feliratokkal ellátott frizek, vallásos vagy fogadalmi mondások járulnak.

Ezek a szövetek nagyszámban vannak képviselve a londoni Victoria and Albert Museumban, a berlini Kaiser Friedrich Museumban, a lyoni kereskedelmi kamara Musée des Tissus-ban, a brüsszeli Musée des Arts Décoratifs-ban és a kairói arab múzeumban.

Szíriában, Szieliában és Spanyolországban is voltak jó hírnévnek örvendő műhelyek, így Palermóban és Cordovában. Természetes, hogy a folytonos érintkezés következtében, melyben a Földközi-tenger országai egymással állottak, a díszítő módban egyező motívumok szerepelnek. Ha a szöveteken nincsen felirat, akkor készítésük helyét meghatározni nehéz.

Egyiptomban a Fatimidák fénykora után sem szűnt meg a szövészetben való tevékenység, hanem folytatódott az Ajubidák és a Mamelukok alatt s ez utóbbiak sorában készült szövetek motívumai keletázsiai és kínai befolyásra mutatnak.

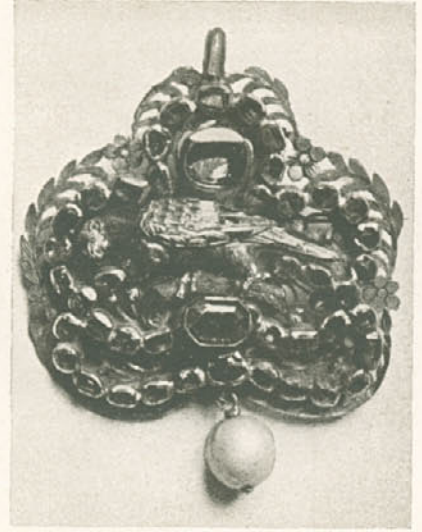
Szielia az egyiptomi befolyás alatt is megtartotta arab jellegét s a normann fejedelmek is csakhamar hódoltak az iszlám ízlésnek. A normannok a görögök ellen viselt hadjáratuk alkalmával Korinthusból, Thebaéből és Athenből a selyemszövészetben jártas foglyokat hoztak magukkal, kiket II. Roger

Szemelvény a Nemzeti Múzeum újabb beszerzéseiből. Kályha Liptónádasdról, Felvidéki munka, XVII. század. — Neuerwerbungen des National Museums, Kachelofen aus Oberungarn, XVII. Jahrhundert. — Nouvelles acquisitions du Musée National Hongrois, Poêle, Hongrie septentrionale, XVIIe siècle.

Szemelvények a Nemzeti Múzeum újabb beszerzéseiből. Magyar ékszerek. A középen arany násfa. XVI. század. Jobbról és balról erdélyi zománcos násfák. XVII. század. Alul aranyozott rézlemezzel borított vas-sarkantyúpár. XV–XVI. század fordulójáról. A máriacelli kincstárban mint II. Lajos magyar király emléktárgyát őrizték. — Neuerwerbungen des National Museums. Anhänger. Ungarische Goldschmiedarbeiten aus dem XVI. und XVII. Jahrhundert. Mit vergoldetem Kupferblech überzogene eiserne Sporen. XV–XVI. Jahrhundert. — Nouvelles acquisitions du Musée National Hongrois. Pièces d'orfèvrerie hongroise. XVI–XVIIe siècle.

Szemelvények a Nemzeti Múzeum újabb beszerzéséből. A fegyverneki ezüstlelet a XVI. század elejéről. Reccoltarterítő részlete, magyar felírással : Magarosi (Mogyorósi) Anna, 1660. Erdélyi munka. — Neuerwerbungen des National Museums. Silberner Fund aus Fegyvernek. Anfang des XVI. Jahrhunderts. Filetspitze. Siebenbürger ungarische Arbeit, 1660. — Nouvelles acquisitions du Musée National Hongrois. Objets en argent trouvés à Fegyvernek. Couverture en fillet guipure Ouvrage transylvain, 1660.

Szemelvények a Nemzeti Múzeum újabb beszerzéseiből. Aranyozott ezüstpohár vésett díszítéssel. Erdélyi munka 1682-ből. Nyakba való érem aranyozott ezüsthől. Antonio Abondio egyik legszebb műve 1587-ből. — Neuerwerbungen des National Museums. Vergoldete silberne Halsmedaille von Antonio Abondio. 1587. Vergoldeter silberner Becher mit gravierten Dekor. 1682. Siebenbürger Arbeit. — Nouvelles acquisitions du Musée National Hongrois. Médaille, argent doré. Par Antonio Abondio, 1587. — Gobelet en argent doré. Ouvrage transylvain, 1682.

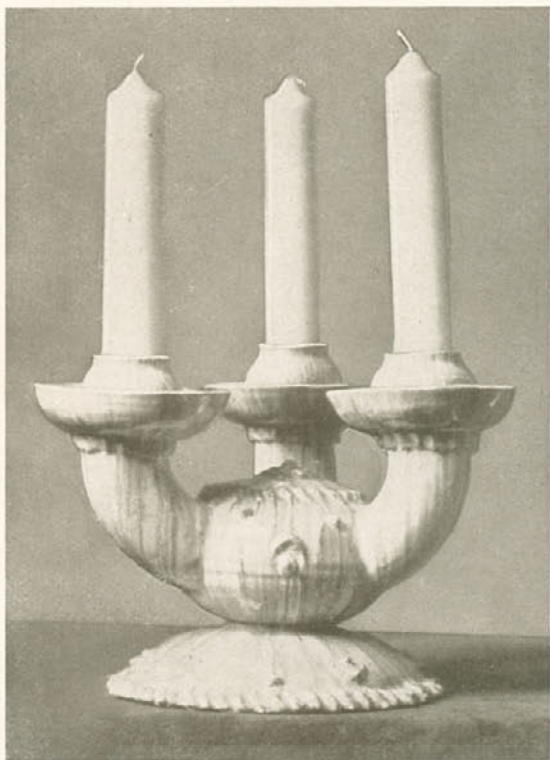

Országos Széchényi Könyvtár

Szemelvény II. Kohlhausen: Minnekästchen im Mittelalter c. műből. 1., 2. Faragott láda oldala. XV. század. Délnémet.
3. Faragott láda 1500 körül. Rajnavidéki. — Cassettes sculptées, XVe siècle.

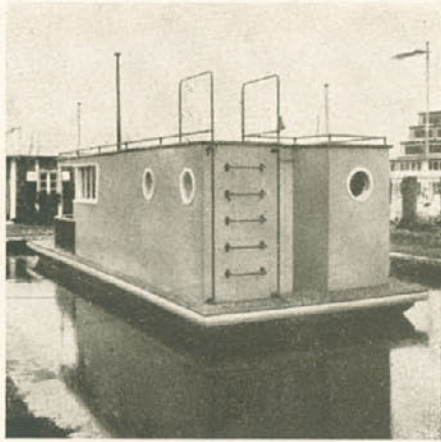
Kovács Margit: Mázás cseréptárgyak. — Glasiertes Tonzeug. — Poteries.

Szekeres Béla: Dr. Dorogi és Tsa gummygyár eredeti »Doreo« gummijátékai. — Hohles Gummispielzeug. — Jouets d'enfant en caoutchouc.

Szemelvények Forgó Pál «Új építészet» c. művéből, Forbáb A.: Weekend-ház tutajon. Amerikai konyha minimális helyen. W. Gropius és M. Brauer: Hálószobaszett beépített szekrényekkel. — Illustrationsproben aus dem Werk «Neue Architektur». — Illustrations du livre «Nouvelle architecture». 1. Maissonette sur un radeau. 2. Petite cuisine américaine. 3. Détail d'une chambre à coucher.

a XII. században foglalkoztatott udvarában s innen magyarázható a bizánci díszítő elemeknek a sziciliakkal való keverése.

A befolyásoknak ugyanazon változatosságait Spanyolországban is konstatálhatjuk. A kordovai szövészetre befolyással volt Mezopotámia és Irán is.

A Sassanidák alatt a selyemszövés művészetében különös pompát fejtettek ki. Ötvösműveknek és a szöveteknek díszítő elemeit ismételve találjuk nemcsak Perzsiában és Mezopotámiában, hanem a Földközi-tenger melletti iszlám országokban, Szíriában, Egyiptomban, Sziellában, Spanyolországban és Bizánchiában is.

Az egykori sassanida Iránban a jellegzetes s igen kifejlődött művészi formák, melyeket a korai középkor iszlám szövészövőkötől átvettek, igen sokáig tartották fenn magukat. A protoiszlám művészet központja Bagdad. Irak képezte hosszú ideig az összekötő kapot a keleti és nyugati iszlám gyarmatok között. Eltekintve a VII—IX. századi ritka szövetektől, vannak darabok, melyeknek antik származását díszítő elemekről lehet felismerni, mások ismét a X—XII. századi úgynevezett ghabrifajánszokkal való összehasonlítás útján határozhatók meg.

Ezek a befolyások később sem szűntek meg. A XVI. században kifejlődnek a maguk gazdagságában a virágmotívumok, melyekhez emberi és állati alakok járulnak. Ugyanazzal az ízléssel, mely a selyem- és bársonyszövésben s a szövészövésben is előfordul, a XVI., XVII. századi textil-művészetben ismét találkozunk. Armenia, Anatolia, Bosporus, Brussa műhelyeit kell itt említenünk, melyek a legfontosabb irányítást a perzsa műhelyektől nyerték. Innen kerültek a mintaképek nyugatra s termékenyítően hatottak Velence, Genua és Lucca szövösművészetére.

S z ö n y e g e k. Míg egy valódi sassanida szövégminta nem kerül napfényre, a fostati ásatásból előkerült kúfai felirattal ellátott kis gyapjúszőnyeg-töredéket kell a legrégebb példánynak tartanunk.

A legelső stilizált állatokkal és írással ellátott selyemszőnyegtöredék valószínűleg perzsa eredetű s a XV. század előtt készült.

Keleten a szövészövés a XVI. században érte el virágkorát. Sohasem volt az előállítás gondosabb, az anyag értékesebb, a szövés, a színpompa, a rajz, a kompozíció tökéletesebb, mint ebben a korban. Gyakran a leghíresebb miniatűr-festőket hívták meg, hogy a kardonokat készítsék.

A legfontosabb és legegységesebb csoportja a szőnyegeknek a vadászjelenetekkel és állati alakokkal ellátottaké, melyeknek legnevezetesebb darabjai a párizsi Musée des Arts Décoratifs-ben és a Louvre-ban, Bécsben az osztrák államgyűjteményben, a berlini Kaiser Friedrich Museumban és Párizsban Maurice de Rothschild gyűjteményében találhatók.

Keletázsiai befolyásra vallanak a szőnyegek gyakran előforduló kínai motívumok. Ez a be-

folyás a legerősebb a XVII. század elején I. Abbas alatt, aki sok kínai művészt hívott meg udvarába és a belföldi iparosokat is azoknak utánzására serkentette. Ezen befolyás hatása alatt készültek még szőnyegek, melyek az anyag rendkívüli drágasága által tűntek ki (selyem-, arany- és ezüstfonál) s amelyektől a perzsák az emberi és állati alakokat, arabeszkeket, virágindákat, feliratokat, medallionokat vették át.

Végül említendők azon esodálatosan szép szőnyegek, melyek nagy virágmotívumokat, meesetlímpásokat, vázakat tüntetnek fel szigorúan stilizált formában. Ezeknek legtökéletesebb példánya a Victoria and Albert Museumban van s a XVI., XVII. századból való.

A gyapjúszőnyegeknek egész sorát, melyek erősen stilizált állatokat és a természet formáit eltorzítva tüntetik fel, Bode a szőnyegekről szóló első munkájában archaikusnak jelzi és a XIII., XIV. századba helyezi keletkezésüket. Martin armeniaiaknak mondja s keletkezésük idejét későbbre helyezi. Pope szerint ezek a szőnyegek a Kaukázusban a XVII. vagy a XVIII. században készültek.

Az indus szőnyegek az állatalakok természetes formájukból ki vannak vetkőzve és csak mint elszórt fej- és tagtöredékek virágindákba átmenve jelennek meg.

A kisázsiai török szőnyegek a szabályos síkclosztás és geometriai merev formaszorúság jellemzi, minden fantázia és különös finomság hiányzik belőlük. Díszítő motívumul stilizált virágokat és palmettákat alkalmaznak. Tipikus ezekben a szimmetria, a túlajtott stilizálás, a világos és ki-mért színezés.

Az anyag nem a selyem többé, mint Perzsiában, hanem a gyapjú, mellyel Anatolia, Armenia és Kis-Ázsia bőven el volt látva. Készítésük helye Usák, Kula és Giordes. Az usáki szőnyegek tiszta, rendezett, szimmetrikus kompozíció által tűnnek ki, a kulai és giordesi szőnyegek az alap a mohamedánok imafülkéjét, a mihrábot, ábrázolja, két néha négy oszlopon nyugvó ívvel, melyről gyakran meesetméeeses lóg alá. Az erre vonatkozó és a műben közölt szőnyegek az erdélyi templomokból valók s bizonyosságul szolgálnak, mily kedveltségnek örvendtek ezek a szőnyegek a dunamenti országokban. Szerző az iszlám keramikának, szöveteknek és szőnyegeknek jellegzetes darabjait 100 színes táblában mutatja be.

Sz. L.

KÜLFÖLD

A VÁROSOK MŰVÉSZET-PÁRTOLÁSA. Az 1928. évi Magyarországon is méltóan megünnepelt Dürer-centennárium alkalmából megismerhettük Nürnberg városának érdemes főpolgármesterét, Dr. Luppe Hermannnt, ki akkor Magyarországra jött, hogy résztvegyen a Budapesten és